

8. Ha, S., Jang, S.-J.: National identity, national pride, and happiness: the case of South Korea. *Soc. Indic. Res.* 121, 471–482 (2015).
9. Choi, S.Y., Abel, M., Siqi-Liu, A., Umanath, S.: National identity can be comprised of more than pride: evidence from collective memories of Americans and Germans. *J. Appl. Res. Mem. Cogn.* 10, 117–130 (2021).
10. Meitinger, K.: What does the general national pride item measure? Insights from web probing. *Int. J. Comp. Sociol.* 59, 428–450 (2018).
11. Dekker, H., Malova, D., Hoogendorn, S.: Nationalism and its explanations. *Polit. Psychol.* 24, 345–376 (2003).
12. Smith, T., Kim, S.: National pride in comparative perspective: 1995/96 and 2003/04. *Int. J. Public Opin. Res.* 18, 127–136 (2006).
13. Hjerm, M.: National identity: a comparison of Sweden, Germany and Australia. *J. Ethn. Migr. Stud.* 24, 451–469 (1998).
14. Transue, J.: Identity salience, identity acceptance, and racial policy attitudes: American national identity as a uniting force. *Am. J. Polit. Sci.* 51, 78–91 (2007).
15. Gustavsson, G., Stendahl, L.: National identity, a blessing or a curse? The divergent links from national attachment, pride, and chauvinism to social and political trust. *Eur. Polit. Sci. Rev.* 12, 449–468 (2020).
16. Miller, D., Ali, S.: Testing the national identity argument. *Eur. Polit. Sci. Rev.* 6, 237–259 (2014).

Олексій Шевяков

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри військової
підготовки спеціалістів
Держспецтрансслужби Українського
державного університету
науки і технологій

Наталія Жигайло

доктор психологічних наук, професор,
заступник декана філософського
факультету Львівського національного
університету ім. Івана Франка

Яніна Славська

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпровської академії музики

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Для розробки і впровадження програм розвитку динамічних соціотехнічних систем діяльності (СТСД) важливими вбачаються психологічні засади формування спонтанної відображально-моделюючої

активності проектування. Мова йде, перш за все, про формування зовнішньої взаємодії соціуму і природи як сукупності відносин, включаючи форми, зміст і характер взаємодії і взаємовпливу компонентів систем “людина – природа” та «людина – людина». У зв’язку з цим найбільший інтерес для дослідників представляє пошук інтегральних соціально-економічних і психологічних параметрів, що характеризують здатність людини протистояти несприятливим ефектам, що супроводжують воєнні дії. Найбільш уразливими у цьому відношенні є жінки, в організмі яких страждають практично всі функціональні системи, що потребує розробки психологічного забезпечення соціальної підтримки їх життєдіяльності. Такого роду завдання вирішуються в зарубіжній соціальній психології, починаючи з 90-х років ХХ століття в рамках державних науково-технічних програм “Глобальні зміни природного середовища і клімату”, а в Україні – у ході розвитку ідеї екологічного моніторингу [1-3].

Поза сумнівом, зміни навколишнього середовища несуть значну економічну загрозу для людства в цілому. Особливо це відноситься до антропогенних змін. Сценарії таких змін, як основна міра компенсації несприятливих зрушень, передбачають мобілізацію зусиль населення на проведення заходів економічного, технологічного і соціального характеру, спрямованих на збереження здоров’я, працездатності і життєдіяльності людей.

Використання загальноприйнятих характеристик, розроблених для оцінки станів окремо узяті людини (функціональний стан, адаптаційні можливості, стійкість особистості та ін.), явно недостатнє. Потрібні нові підходи до пошуку інтегральних критеріїв, що визначають здатність суспільства в цілому протистояти наступаючим змінам навколишнього середовища.

Один з можливих підходів бачиться в парадигмі психологічного потенціалу індивідуума і популяції. Це поняття запропоноване при розгляді проблем психології праці, що виникають при переході до ринкових відносин. Відомі також терміни “особово-фізіологічний потенціал”, “психофізіологічний потенціал”, що використовуються як синоніми працездатності людини.

Метою є з’ясування особливостей соціальної підтримки життєдіяльності жінок в умовах динамічної соціотехнічної системи управління природокористуванням.

Для розкриття поняття “психологічний потенціал”, його значення для розуміння реакції людства на глобальні екологічні зміни слід взяти до уваги деякі історичні факти. Так, встановлено, що адекватність і ефективність реагування людей на глобальні екологічні зміни місця існування залежить від типу поведінки людини і від “соціального характеру” суспільства.

Таким чином, психологічний потенціал виступає в ролі інтегральної якості населення, яка визначає його здібність до реалізації оптимальних рішень при виникненні критичних ситуацій. Він може виявлятися в двох

поведінкових тенденціях.

Перша полягає у формуванні в суспільній свідомості конструктивної ідеї і психологічної установки на життєву необхідність сумісного подолання небезпеки, мобілізацію людей до активних дій при готовності до відмови від антагоністичних групових інтересів і особистих благ заради досягнення загальної мети.

Друга тенденція – розпад єдиної самосвідомості суспільства на протилежні течії, формування неконструктивних групових установок агресивно-егоїстичного характеру або пасивного типу, поведінка, спрямована на вирішення завдань на користь окремих груп.

Завдання прогнозування соціально-психологічних ефектів глобальних змін в значній мірі зводиться до прогнозування рівня психологічного потенціалу. Від того, з яким потенціалом людство зустрічає глобальні зміни, від того, як буде трансформований цей потенціал, залежить доля цивілізації.

Проблема таким чином формулюється як оцінка співвідношення психологічного потенціалу людства із загрозою глобальних змін середовища, а можливі практичні пропозиції повинні бути спрямовані на збереження або збільшення цього потенціалу. Щонайпершим завданням у вирішенні названої проблеми є визначення суті психологічного потенціалу і пошук індикаторів, за допомогою яких його можливо оцінити.

У науці термін «потенціал» використовують дуже часто. Введені поняття «соціальний потенціал», «трудовий потенціал». У дослідженнях демографів використовується термін «якісний потенціал населення».

У роботах екологів зустрічаємо поняття «соціально-трудовий потенціал населення». Це свого роду комплекс соціально-психологічних і медико-біологічних характеристик життєдіяльності людей. Пристосовні можливості популяції в антропології називають «адаптивним потенціалом».

У фізіології зміст потенціалу визначається термінами “працездатність”, “фізіологічні резерви організму”, “гомеостатичний потенціал”.

Суть всіх розглянутих понять полягає у визначенні деяких сукупних можливостей людей здійснювати свою діяльність. Проте при цьому повинні стабілізуватися зовнішні характеристики і ставати відносними поняття життєдіяльності і добробуту.

З метою оцінки можливостей стійкості людини до глобальних змін середовища і прогнозування реакції на ці зміни слід ввести інтегральну характеристику властивостей людини-популяції-етносу-людства, яка визначає їх здібність до реалізації мети, що стоїть перед кожним рівнем ієрархії названого ланцюжка. Назвемо цю характеристику “життєвий потенціал”.

Принципово ваговим є те, що важливою метою є не тільки виживання, але і духовна самореалізація людства, збільшення можливостей збереження життя людини як виду і задоволення потреб при будь-якій динаміці зовнішніх умов. Тому життєвий потенціал можна визначити як інтегральну здатність збереження біологічної і духовно-психологічної життєдіяльності і здійснення

перетворювальної діяльності, спрямованої на досягнення загальної мети.

Сьогодні домінує тенденція зведення поняття життєвого потенціалу до поняття “рівень здоров’я”, при цьому пропонуються різні варіанти критеріїв, що розкривають його суть. Але встановлені в соціальній психології закономірності показують, що поведінка людей, їх стійкість до впливу глобальних змін, характер і форма колективної відповіді визначаються й іншими чинниками, наприклад, адаптаційною здатністю, характером психологічних установок, особливістю регуляції психологічних механізмів, ступенем усвідомлення ситуації і тому подібне Назвемо сукупність цих характеристик психологічним потенціалом, який, безумовно, однією зі своїх частин має психологічне здоров’я населення і культурно-обумовлені якості особистості і суспільства.

Неможливість використання поняття “здоров’я населення” як єдиного для оцінки життєвого потенціалу, пов’язана також з тим, що згідно зі Статутом Всесвітньої організації охорони здоров’я воно визначається, як стан “повного фізичного, духовного і соціального благополуччя”. Добре відомо, що діяльність у багатьох випадках може і повинна здійснюватися всупереч “добробуту”. Більше того, відповідно до сучасних концептуальних поглядів добробут, симетрія протистоять тенденції розвитку в умовах ноосфери і можуть викликати колізії, при яких найбільш благополучні екологічні елементи стають найуразливішими.

Комплекс чинників, які визначають здатність нації здійснювати об’єктивно оптимальні дії, спрямовані на досягнення загальної мети, до яких належить завдання протистояння глобальним змінам, був позначений як пасіонарність, тобто соціальна енергія, спрямована до єднання і посилення розвитку етносу.

Таким чином, можна допустити, що пасіонарність і працездатність є похідними психологічного потенціалу. Життєдіяльність популяції у всіх її численних проявах є реалізацією життєвого потенціалу в конкретних умовах природного і соціального середовища і способів діяльності.

Вся вищеперелічена діяльність здійснюється в АСУ «Моніторинг природоохоронної діяльності (ПОД)» в режимі діалогу осіб, що приймають відповідальні рішення з оптимізації екологічної обстановки з інформаційними моделями, представленими на дисплейних відеорядах. Останні повинні володіти достатньою ергономічною якістю, що забезпечує адекватність рішень.

1. Шевяков О.В. Психофізіологічні характеристики операторів як чинник аварійності. Матер. Всеукр. науково-практ. конф. “Виклики та проблеми сучасної науки” 31.05.2023. Дніпро. ДНУ. Т.1. С.324-331. Матер. Всеукр. науково-практ. конф. “Виклики та проблеми сучасної науки” 31.05.2023. Дніпро. ДНУ. Т.1. С.324-331. <https://fti.dp.ua/conf/2023/05157-1127/>

2. Sheviakov O., Burlakova I., Kondes T. Resocialization of the population of Ukraine in the post-war period. International Conference on Corporation Management-2023. 29.06.2023.

Scientific Center of Innovative Research. Tallinn. Estonia. P.521-525.
<https://conf.scnchub.com/index.php/ICCM/ICCM-2023/author/submission/521>

3. Zhyhailo N., Sheviakov O., Burlakova I., Slavska Ya., Ostapenko I., Gerasimchuk O. The Psychology of survival and the Art of winning in War. Public administration and Law Review. Issue 1(13), 2023. P.62-76.

Інна Шинкаренко

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних
дисциплін та психології поліцейської
діяльності Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

УКРАЇНСЬКА МОВА В ГАЛУЗІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Мовна особистість знаходиться в центрі уваги багатьох вчених гуманітарної сфери, найчастіше розуміється як професіограма працівника в тій чи іншій галузі. Будь-який розвиток особистості пов'язаний і з розвитком її мовної особистості, і з розвитком її здібностей до розуміння. Діяльність, спрямована на покращення розуміння, є герменевтика. Герменевтика – загальна назва для багатьох діяльностей: існує герменевтика філологічна, педагогічна, природньонаукова, економічна, політична, історіографічна та інші. Історично (філогенетична – для історії роду і онтогенетична – для історії кожного індивіду) філологічна герменевтика посідає перше місце серед цих діяльностей: якби людина не володіла мовою, мовленням і не могла б через це розуміти мовних творів, вона не в змозі була б розуміти і всього іншого [5, с. 231].

Національна мова – універсальна система, форма існування національної душі народу. Мовна проблема в Україні ще й досі залишається актуальною. Мовну ситуацію у сучасному суспільстві визначає низка проблем, а саме: денационалізація, функціонування суржику. Впродовж тривалого часу українці спілкувалися мовою колонізаторів, зрадивши своїй «солов'їній». Натомість виникає суржик – неохайне, зневажливе ставлення до рідної, виплеканої сторіччями мови. Корені цього явища йдуть від національно-мовної політики минулого [3, с. 218].

Володіння українською мовою, мовою чистою, незасміченою жаргонізмами та суржигом, слід розглядати як один із основних критеріїв оцінки професійної придатності юристів та правоохоронців. Мова, слово, вчинок у професійній діяльності правників – це не просто передача інформації, це психологічний процес, який не може бути відірваним від висунутих критеріїв дотримання правових норм та норм моралі.

Мовлення – це форма існування мови як особистісного виду суспільної